

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 34 (1920)

Nachruf: Cusseglia nazional Dr. Alois Steinhauser
Autor: Latour, Christian

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

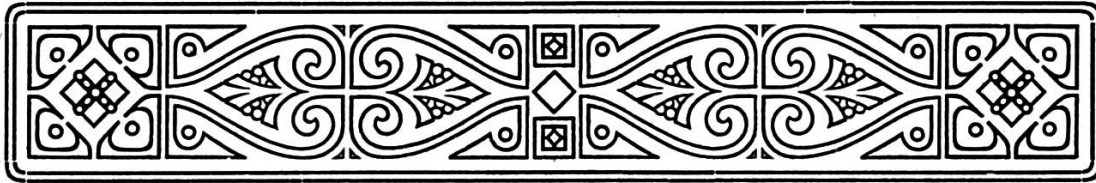
L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 22.12.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Cusseglie nazional
Dr. Alois Steinhauser

Motto: Omnia sunt hominum tenui pendencia filo,
Et subito casu, quae valere, ruunt.

Ovid, Pont. IV. 3. 35.

Il 27 d'October 1918 ei miert a Paris en consequenza della grippa sigr. cuss. naz. Dr. Alois Steinhauser e mess en bara ella baselgia de S. Madleina, nua ch'el frequentava cun predilecziun il survetsch divin dominical. In meins suenter ei sia bara, serrada en in vischi de metal et in tal de ruver, vegnida surdada alla tgeua dublamein approfondida fossa sigl idillic senteri de Sagogn. En trista consternaziun circumdavan ses parents, amitgs, ils representants de tuttas auctoritats et ina gronda raspada de pievel, per il qual siu cor haveva battiu, la tgeua profunda fossa. Quei ch'ins saveva e pudeva buca crer, ei era factum: Alois era buca pli denter ils vivs. Giè ins haveva il sentimen, ch'era la natira stess quei moment en malencurada. Quella biala cruna de quolms, vauls e cultiras, che circumdattan la benedida Foppa, rendevan la davosa honor ad in vischin, il qual survargava ses convischins sco la majestusa tuor silla muotta senteri de Sagogn survarga ils beinstonts edificis dil contuorn de leu.

Alois era naschius 1871 a Sagogn ella signurila casa paterna, Casa-casti dils vegls Castellis a San-Nazaro. Sia tata davart il bab era la davosa frastga de quella famiglia. Quei patricial bein, circumdaus da fritgeivels Orts e Curtins, cun sia aulta tuor-casa, de nua anora ins survesa cun in' egliada dominonta l'entira flurenta Foppa, podeva già haver plantau egl affon il sentiment d'era sez prender en ina posiziun elevada denter ses vischins. Siu bab, cuss. naz. Ant. Steinhauser, dil qual el haveva artau las exteriuras characteristics manonzas egl ir e gesticular, ha bein plantau en el era la maniera ponderonta e calculonta, la quala ha de giuven ensi preservau Alois de tuttas extravaganzas, gia en ses giucs e divertiments affonils; sco era en siu operar de giuven et um. E sch'el

en ses giucs affonils saveva era trer cun siu sabel-len ad in auter frestgamein giu per il tgau, sch'era quei d'attribuir a siu caracter impulsiv et energic e buc a lev-sen ni sfarfatgiadat. Quella de-tschartadat havev' el artau de sia mumma, ina nata Latour de Breil, la quala ha tratg si el en principis spartanics sut tenuta d'absoluta obedienscha. Ina pulita dosis ambiziun, che sia mumma ha digerau en el, ei bein stada survida per sia futura carriera. Ded ina vart haveva Alois artau sentiments plitost democratics e de l'autra vart plitost aristocratic. Quella mischeida ha dau ad el la habilitat de senza negina preoccupaziun conversar culla madema cordialitat cul pli distinguiv signur sco cul pli simpel luvrer. El frequentava cun plascher ils pli nobels salons de Paris, mo prendeva era cun buca meins viv interess invista d'ina bialla vacca el pli bass nuegl montagnard.

Siu viv spirt s'interessava de tut e sia nunstunclenteivla luvrusadat sestermentava de nuot. Nus havein viu, co il caracter dil defunct ei seformaus ord differents natirals tier in solid uniform caracter, sco la solida bronsa daventa ord duş differents metals. Tont pli remarcabel eis ei, che leu, nua che ses geniturs maven d'accord, era el buca cuntents cugl artau et ei jus sia atgna via. Ses geniturs havevan ideas liberalas. Al spirt penetront de Alois era quei buca sufficient; el veseva ch'ei regieva el pievel eunc autras ideas, ideas conservativas, e siu sen ponderond ha approbau e priu si en el quellas ideas conservativas et adoptau ellas, cungient ellas cun empau salmira liberala. Remarcablamein ei quella svilupaziun el sen conservativ sefatga el dequors de ses studis silla scola cantonala, nua ch'era siu sen per religiun ei continuadamein sesvilupaus el sen positiv, aschia ch'el ha coronau sia maturitat culla bialla lavur sur la necessitad della religiun cristiana.

Alois ha absolviv sia scola primara a Sagogn et eunc enzitgei scola reala a Glion. Duront la stad vegneva sia familia si Breil tier il tat landrichter Alois Latour. Cheu separticipav' el cul vegl fumegl Plazi Ballet stediamein vid las lavurs funsilas. Schegie ch'il bien Plazi era il bia malidis e pauc discursivs, sche secordaven ei tutina bein, pertgei ina stedia, interessada ed intensiva lavur plascheva gia lura a nies Alois. Armaus cun ina pintga faulsch, suondav' el siu Plazi sil funs et ugliava gia lura cun ina certa fin e mira, la quala schava buca disturbar ella lavur el, ni tras camerats paregiai de far il nar, ni tras autras occurenzas. Suenter l'intenzionada lavur

sedivertev' el cun ses camerats, mo era cheu cun in cert intent e punctont sia voluntat sur de tschels. Vegnev' el lura la sera per suenter tuccar d'Ave Maria a casa, era tala serrada e sia mumma schava buc' en el, el saveva per grir dalla tema giu avon casa. En tals cass fagieva lura il bien Plazi il mediatuor et un fis de tala tirannia mava et arveva el igl esch e purtav' el sin cuschina tier el e la veglia Cathrina. Tala rigorusadat en fatgs de submissiun ei bucca stada senza influenza silla svilupaziun de siu character. Siu spirt ei cheutras vegnius enschalius, mo era siu cor empau endirius. Avon che ir silla scola cantonala instrueva siu bab el ella grammatica. Essent in instructor senza pazienza, segliev' el si, sche Alois tschafava buc' enzitgei, mava cun quorts pass per la stiva entuorn e scheva: „Igl Alois ei in de vaccas, cun quel ei de far nuot“ Cheu steva Alois sco sin spinas et era sin sedesperar, mo nuota tont meins vesev' ins lura, co ord siu egl stgir sbrinz lava neuadora la ferma voluntat d'acquistar quei, il qual siu bab garegiava ded el.

Quella vigur de sia olma de manar atras enzitgei, ch'el haveva tschentau per fin e mira malgrad tuts impediments, ha el manteniun e comprovau sia entira vita.

El era buca in talentun el vulgar sen del plaid, mo nuota tont meins eis el adina staus in dils emprems scolars e ha tont sco nus savein absolviu igl examen de maturitat sco in dils emprems.

Havent finiu ses studis a Cuera, eis el sededicaus al studi della giurisprudenza cun frequentar las universitats de Berlin, Heidelberg e München. A Bern ha el finalmein fatg il doctorat sur il vegl dretg grischun della tratga. De leu enora eis el serendius sill' universitat de Paris.

Paris ha plaschiu ad el il meglier et il character franzos ha priu en el dil tutafatg, er' el gia semiglions al siu, numnadamein vivs, immediats e pli aviarts e meins reservaus ch'il tudestg. En Fronscha ha el lura fatg viadis e visitau il gron industrial Harmel, il „bon père“ e sia originala organisaziun sociala. Quella visita ha stimulau el tier l'ediziun della broschüra „Neuestes aus Frankreich“, comparida tier Benziger. Suenter haver eunc passentau liung temps a Ruma, eis el intraus 1898 per in onn el biro d'advocatura de cuss. naz. Walser a Cuera. Gl'onn 1899 ei Alois maridau cun dunschala Catharina ord la veglia familia dils Casanovas a Sur-saissa tudestga. Cun sia consorta, la quala era ad el en bia graus

semiglionta, ha Alois passentau ina ventireivla letg. Il madem onn eis el secolocaus sco advocat a Cuera et el madem temps era vegnius elegius dal cumin della Foppa el cussegl grond, al qual el ha apparteniu tochen tier sia mort.

Da cheu naven ha siu nunstunclentéivel e fritgeivel operar en fatgs politics e privats giu negina interrupziun tochen tier sia davosa fladada. Elegius 1904 president della partida conservativa, ha Alois dau novas statutas alla partida e luvrau ora in pensum de lavur per ella et aschia era tras siu fronsch passar si refresgentau l'atmosfera empau astmatica de sia partida. Gl'onn 1905 elegius president dil cumin della Foppa eis el sefatgs malgrad sias biaras lavurs officialas e privatas senza hesitaziun vid la fundaziun dell' uniun de traffic sursilvana e ha procurau l'ediziun dil guid illustrau sursilvan. El madem temps era Alois president dil comité per la viafier sursilvana e mintg' in seregorda cun tgei premura e speditivitat el ha rimnau las aczias privatas, schi bein per la viafier Glion-Muster, sco era pli tard per l'interpresa electrica sursilvana. A sia premura eis ei era reussiu de far baghiar per la staziun a Glion la biala casa-crap enstagl mo ina tala de len sco projectau. Ed ussa, car Sursilvan, sche ti vesas co la Surselva resplenda en glisch electrica, co il commers de lenna flurescha e novas resgias electricas surveschan a quel, sche ti vas per la via nova egl idillic bogn de Peiden, e has speronza de en buca allon-tonau temps saver viagiari culla viafier el Valleis, per schigliar leu las juas vallisanas, sche lai vegnir endamen cun engraziamen, ch'il num de Alois Steinhauser seigi ligiaus cun tut quellas ovras sin ina moda essenziala e dominonta.

En vista d'in tal operar eis ei buca de sesmervigliar, sch'il pievel Grischun ha elegiu sigr. Steinhauser cul pli grond diember de vuschs ella regenza, ella quala el ei intraus 1908. Avon che considerar siu operar ella regenza lein nus eunc allegar sia gronda acziun per il project d'ina viafier Greina, la quala acziun ei buca mo stada unida cun grondas breigias e stentas, mo bein era cun gronds sacrificis personals. Era sia partizipaziun vid la fundaziun della salinas dil Rein ei de notar, sco era d'allegar, ch'el era in dils pli premurai commembers dil comité de baghiar il niev spital della cruscha a Cuera. Ei fuss fatg entiert all' universalitat de siu operar, sche nus allegassen buc ses merits per il stan puril e l'agricultura. Alois Steinhauser ha cun siu talent organisatoric

fondau l'uniun purila sursilvana e capiu de dar vita a quella, aschia ch'ella ei daventada sut siu presidi in factor de grond' influenza el destin de nossa tiara. Ils emprems bials fretgs de sia concernenta activitat ein semussai tier igl export de biestga e tier la bein reussida exposiziun de biestga autunila a Glion. Il defunct era in ver premurau amitg dil pur e dell' agricultura.

Ella regenza, la quala Steinhauser ha presidiau 1911, ha el denter auter manau atras la nova lescha de taglia, mo sia pli bialla ovra ei la fundaziun dils novs instituts a Realta, la quala el ha era facilitau tras recavar novas fontaunas finanziares sco p. e. ord la catscha e dalla banca cantonala.

Ina greva missiun eis ei era stau per el sco chef dil departement militar de manar atras 1914 la mobilisaziun el cantun.

Gl'onn 1915 ei Alois Steinhauser vegnius elegius egl cussegl nazional en stagl de sigr. minister Planta. Leu ha el tratg l'attenziun sin sesez tras ses discurs finanziares, aschia ch'el ei vegnius elegius ella commissiun de requors per taglia d'ujara. Il defunct era commember dils cussegls d'administraziun della viafier d'Arosa, della Furca, della Retica sco era dellas salinas Renanas. Era de remarcar ein cheu ses merits per il sindicat et il export de lenna.

Gl'onn 1918 eis el vegnius elegius president dil stan grischun e sco tal eis el morts.

Sch'ins betta anavos in' eglia da sin siu operar, sche ston ins admirar tgei gron pensum de lavur et operaziun el ha absolviu en quei relativ quort temps. Quei ha era cuss. naz. Eisenring constatau en siu bi plaid sur fossa cun ingraziament pil defunct, et ei glei en vista digl allegau buca detg de memia, sch'ins pretendia, che Dr. Al. Steinhauser era pigl avegnir ina dellas pli marcantas figuras sco candidat pil cussegl federal da vart conservativa.

Mo nies Alois era buca mo in habel um dil stadi; el era era in bien romontsch en tuts risguards. Perquei susteneva el era il lungatg romontsch, nunditgont ch'el sedeva buca giu cun litteratura belletristica ni linguistica. El era buca mo commember della societad retoromontscha, mo bein da biars onns enneu (1908) tochen sia mort era suppleant della suprastanza da quella societad. El ha era publicau ellas annalas ina lavur fetg interessanta en riguard linguistic et en riguard la cultura de nies cantun. Quella lavur porta il titel: Entgins patratgs sur la proprietad comunala grischuna et ei de cattar ella annada XV, pag. 157—178.

Alois era in um della practica. Accessibels a tutta glieut fagieva el era enconoschientscha cun mintgin. Era in um optimists et activs, sch'era quei siu um e procurav' el era a ses compatriots plazzas e posiziuns ella vita sco biars exempels mussen.

Schegie quort decisivs, er' el in inimitg della superficialitat et el haveva il dun de partertgar intensiv e cun spirt de responsabilitat.

Quellas qualitats han fatg el beinvesius tier il pievel et el senezigiav' era de vegnir savens cul pievel en contact, seigi tier fiastas religiosas ni profanas. Aschia muncav' el mai la pardanza de Nossaduna d'Uost a Breil, nua ch'el prendeva part della bialla processium. Quotidianas visitas d'enconoschents et nunenconuschents, discussiuns culs purs sur l'agricultura, enqual spassegiada sin ils quolms et in leger scart trocas si Breil tier la Fausta, quei eran sias pli emperneivlas recreaziuns.

Et ussa ei quei tut finiu — mo na — Exegi monumentum aere perennius: Jeu hai tschentau tras mias ovras in monument el cor dil Sursilvan, in monument pli cuzeivels ch'il fier. Quels plaids dil poet latin sas ti clamar tier a nus, bien amitg e fideivel distinguui manader dil pievel sursilvan. Ruausa en pasch e Dieus detti a ti la pagaglia per tiu beinmanegiau operar.

Christian Latour.

